

Αυτόματον: Περιοδικό Ψηφιακών Μέσων και Πολιτισμού

Τόμ. 2, Αρ. 2 (2023)

Νεότητα και Ψηφιακή Εμπειρία

Πληκτρολογώ και Σχετίζομαι

Αικατερίνη Λαμπροπούλου, Αγγελική Γαζή

doi: [10.12681/automaton.35476](https://doi.org/10.12681/automaton.35476)

Copyright © 2023

Άδεια χρήσης [Creative Commons Αναφορά 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Λαμπροπούλου Α., & Γαζή Α. (2023). Πληκτρολογώ και Σχετίζομαι: Sexting και εκφοβισμός στον κυβερνοχώρο. *Αυτόματον: Περιοδικό Ψηφιακών Μέσων και Πολιτισμού*, 2(2), 70–82. <https://doi.org/10.12681/automaton.35476>

Πληκτρολογώ και Σχετίζομαι. Sexting και Εκφοβισμός στον Κυβερνοχώρο

Αικατερίνη Λαμπροπούλου¹ & Αγγελική Γαζή²

Περίληψη

Οι προσεγγίσεις των σπουδών των μέσων συνομιλούν με την κλασική ψυχολογική έρευνα αναφορικά με τα ζητήματα των επιδράσεων και της επιρροής. Εντούτοις οι πολιτισμικές θεωρίες των μέσων ενίοτε απορρίπτουν άκριτα την ψυχολογική θεωρία και έρευνα αναφορικά με βασικά μοντέλα συσχέτισης του ατόμου με τα μέσα και την τεχνολογία. Σε μια προσπάθεια να προχωρήσουμε πέραν των συγκεκριμένων επιστημολογικών περιορισμών, που φαίνεται να μην καταφέρνουν να αποτρέψουν τη θεωρητική και εμπειρική μεροληψία αφενός αλλά και τον τεχνολογικό ντετερμινισμό αφετέρου, το παρόν άρθρο επιχειρεί μια συζήτηση για τη χρήση της τεχνολογίας από τα παιδιά και τους εφήβους, για το κοινωνικό νόημα της τεχνολογίας καθώς όμως και για τους κινδύνους που απορρέουν από την ανάγκη των νέων για την εμπειρία εντός του κυβερνοχώρου. Ο ηθικός πανικός, που διασπείρεται από τα μέσα επικοινωνίας αναφορικά με την επιβλαβή χρήση της τεχνολογίας φαίνεται να παραμένει το ίδιο προβληματικός με την άκριτη απόρριψη της τεκμηριωμένης ψυχολογικής έρευνας.

Λαμβάνοντας υπόψιν το αυξανόμενο ενδιαφέρον της έρευνας για το θέμα των νέων και του κυβερνοχώρου, χρησιμοποιούμε ως παράδειγμα για την επιστημολογική μας συζήτηση δυο επίκαιρα ζητήματα που αφορούν αφενός την ψηφιακή κειμενική συζήτηση δύο ή περισσότερων ατόμων με στόχο τη σεξουαλική διέγερση (sexting) (Γαζή, Αρβανίτης 2020) και αφετέρου τον διαδικτυακό εκφοβισμό (cyberbullying).

Λέξεις κλειδιά: Παιδιά και έφηβοι, Διαδικτυακός εκφοβισμός, Sexting, Αυτοαποκάλυψη, Διαδικτυακές σχέσεις

1. Ψυχολόγος, Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών «Κυβερνοψυχολογία», Τμήμα Ψυχολογίας, Εθνικό και Καποδιστριακό Πανεπιστήμιο Αθηνών, katelampro@psych.uoa.gr

2. Επίκουρη Καθηγήτρια, Τμήμα Επικοινωνίας, Μέσων και Πολιτισμού, Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, a.gazi@panteion.gr

I type and I relate. Sexting and bullying in Cyberspace

Aikaterini Lampropoulou¹ & Angeliki Gazi²

Abstract

Media studies approaches converse with classical psychological research regarding the issues of affects and influence. However, cultural media theories sometimes uncritically reject the psychological theory and research regarding basic models of the individual's association with media and technology. In an attempt to move beyond specific epistemological limitations, which seem to fail to prevent theoretical and empirical bias on one part and technological determinism on the other, this article attempts a discussion of children and adolescents' use of technology, the social meaning of technology as well as the dangers that arise from the young people's need for experience within cyberspace. The moral panic spread by the media regarding the harmful use of technology seems to remain as problematic as the uncritical rejection of evidence-based psychological research.

Considering the growing interest of research on the topic of youth and cyberspace, we use as an example for our epistemological discussion two contemporary issues concerning, on the one hand, digital textual conversation between two or more people with the aim of sexual arousal (sexting) (Gazi, Arvanitis 2020) and, on the other hand, cyberbullying.

Keywords: Children & adolescents, Cyberbullying, Sexting, Self - disclosure, Cyber relationships

1. Psychologist, Postgraduate Studies Programme "Cyberpsychology", Department of Psychology, National and Kapodistrian University of Athens, katelampro@psych.uoa.gr

2. Assistant Professor, Department of Communication, Media and Culture, Panteion University of Social and Political Sciences, Athens, Greece, a.gazi@panteion.gr

Πληκτρολογία και αυτοαποκαλύπτομαι

Το αυξανόμενο ενδιαφέρον των ερευνητών για τη διαδικτυακή συμπεριφορά των εφήβων, σχετίζεται με την εκτεταμένη και αυξανόμενη χρήση του διαδικτύου. Όλο και συχνότερα εκφράζονται ανησυχίες για τις αλλαγές που προκαλούνται στη συμπεριφορά των νέων (Branley & Covey, 2018, Walrave, κ.α. 2018).

Έρευνα του Pew Research Center (2022) αναφέρει ότι σχεδόν κάθε Αμερικανός έφηβος χρησιμοποιεί καθημερινά το διαδίκτυο και τα έξυπνα τηλέφωνα, ενώ ανάλογα ερευνητικά αποτελέσματα καταδεικνύουν ότι οι έφηβοι αναλώνονται στην απόκτηση διαδικτυακών δεξιοτήτων παρά στην απόκτηση γνώσης στην εκτός διαδικτύου πραγματικότητα η οποία και κρίνεται απαραίτητη για την ψυχοκοινωνική τους ανάπτυξη (Gamez-Guadix, κ.α. 2016, Van Duijvenvoorde, κ.α. 2016, Yuen 2013).

Μία από τις πιο δημοφιλείς διαδικτυακές δραστηριότητες μεταξύ των εφήβων, είναι η χρήση ιστοσελίδων κοινωνικής δικτύωσης (Van Gool, κ.α. 2015). Στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης οι έφηβοι μπορούν να επικοινωνούν με άλλους και να μοιράζονται τις απόψεις, τις στάσεις, τα συναισθήματα ή άλλες πληροφορίες αναφορικά με τον εαυτό τους. Μπορούμε να υποστηρίξουμε ότι οι δραστηριότητες των εφήβων στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης σχετίζονται σε μεγάλο βαθμό με τον εαυτό και την αυτοαποκάλυψη. Η αποκάλυψη του εαυτού στον κυβερνοχώρο μπορεί να είναι τόσο λεκτική όσο και μη λεκτική (Paluckaitė & Žardeckaitė-Matulaitienė 2017). Ένας από τους πιο δημοφιλείς μη λεκτικούς τύπους που αφορά την αυτοαποκάλυψη είναι και ο διαμοιρασμός φωτογραφιών στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης και σε άλλους διαδικτυακούς τόπους (Dorsch & Ilhan 2016, Kofoed & Larsen 2017). Με το 90% των εφήβων στις ΗΠΑ να μοιράζεται τις φωτογραφίες του στα μέσα κοινωνικής δικτύωσης (Anderson & Jiang 2018, Grigutyte, κ.α. 2018) γίνεται αντιληπτή η σημασία που λαμβάνει ο κυβερνοχώρος για την παρουσίαση του εαυτού των εφήβων μέσω πειραματισμών (Gamez- Guadix, κ.α. 2016, Houghton, κ.α. 2018, Van Gool, κ.α. 2015).

Ωστόσο η παρουσίαση του εαυτού στον κυβερνοχώρο, ο διαμοιρασμός ιδιωτικών δεδομένων και η κοινή χρήση φωτογραφιών μπορεί να αποτελέσουν κίνδυνο για τους εφήβους και να οδηγήσουν ενδεχομένως ακόμη και σε διαδικτυακό εκφοβισμό (Gamez- Guadix κ.α. 2016, Livingstone κ.α. 2011), προκαλώντας συναισθήματα φόβου, ενοχής ή λύπης (Christofides, κ.α. 2012).

Η έρευνα των Paluckaitė & Žardeckaitė-Matulaitienė (2021) καταδεικνύει ότι δύο κύριοι παράγοντες που συσχετίζονται με τη δημοσίευση επικίνδυνων φωτογραφιών αυτοαποκάλυψης στον κυβερνοχώρο είναι η ηλικία και το φύλο, χαρακτη-

ριστικά που επίσης συσχετίζονται με τον καθορισμό της πρόθεσης και της προθυμίας των εφήβων να εμπλέκονται σε επικίνδυνη αποκάλυψη φωτογραφιών.

Πληκτρολόγηση και σεξουαλικό περιεχόμενο

Ετυμολογικά, ο όρος «sexting» προέρχεται από τις λέξεις «sex» και «texting» και ερμηνεύεται ως ψηφιακή κειμενική συζήτηση δυο ή περισσότερων ατόμων με στόχο τη σεξουαλική διέγερση. Διαφορετικές μελέτες έχουν χρησιμοποιήσει διαφορετικούς ορισμούς για την ερμηνεία του όρου.

Οι εννοιολογικές οριοθετήσεις αφορούν ορισμένες περισσότερο περιοριστικές προσπάθειες, που ορίζουν το «sexting» ως αποστολή σεξουαλικών εικόνων και φωτογραφιών ενός ατόμου (Wolak, κ.α. 2011), αλλά και περισσότερο διευρυμένες προσπάθειες που περιλαμβάνουν και την προώθηση σεξουαλικού περιεχομένου από ένα άτομο σε τρίτους (Strassberg, κ.α 2017). Η διάδοση σεξουαλικού και ακατάλληλου περιεχομένου έχει τη μεγαλύτερη πιθανότητα για επιβλαβείς επιπτώσεις σε παιδιά και εφήβους (Livingstone & Görzig 2014, Strassberg, κ.α. 2017), δεδομένου πως το περιεχόμενο ενέχει τον κίνδυνο να εξαπλωθεί γρήγορα και εύκολα και να προσεγγίσει ένα μεγάλο κοινό-στόχο χωρίς τη συγκατάθεση του αρχικού διαθέτη του περιεχομένου (Madigan, κ.α. 2018). Επιπροσθέτως το «sexting» διακρίνεται σε ενεργητικό και παθητικό. Το ενεργητικό «sexting» περιλαμβάνει τη δημιουργία, αποστολή και προώθηση σεξουαλικού περιεχομένου, ενώ το παθητικό αφορά αποκλειστικά τη λήψη σεξουαλικού περιεχομένου και εμφανίζεται πιο συχνά συγκριτικά με το ενεργητικό (Barrense-Dias, κ.α 2017). Περαιτέρω διακρίσεις αναφορικά με το «sexting» σχετίζονται με το περιεχόμενο (σεξουαλικές εικόνες, βίντεο και μηνύματα κειμένου), τα σεξουαλικά χαρακτηριστικά, τη μέθοδο διανομής (κινητό τηλέφωνο, διαδίκτυο, ιστότοποι κοινωνικής δικτύωσης, ηλεκτρονικές συσκευές) (Schubert & Wurf 2014) και την απουσία ή μη συγκατάθεσης για τη διακίνηση του περιεχομένου (Barrense-Dias κ.α. 2017). Ένας από τους πληρέστερους ορισμούς προτάθηκε από τους Mitchell κ.α., (2012) και περιγράφει το «sexting» ως την «αποστολή, λήψη και προώθηση σεξουαλικά υπαινικτικών και ακατάλληλων εικόνων, βίντεο ή μηνυμάτων κειμένου χρησιμοποιώντας κινητό τηλέφωνο, διαδίκτυο και άλλες ηλεκτρονικές συσκευές».

Σε πρόσφατη μελέτη των Madigan κ.α. (2018), επισημαίνεται ότι το «sexting» έχει αυξηθεί την τελευταία δεκαετία στις ΗΠΑ και ότι, κατά μέσο όρο, το 14,8% των εφήβων στέλνει μηνύματα σεξουαλικού περιεχομένου ενώ το 27,4% λαμβάνει. Στην ίδια έρευνα τα ευρήματα δείχνουν πως η πιθανότητα αποστολής σεξου-

αλικού περιεχομένου χωρίς συναίνεση είναι 12% και η πιθανότητα λήψης σεξουαλικού περιεχομένου χωρίς συναίνεση είναι 8,4%. Μάλιστα, σε παλαιότερες έρευνες είχε βρεθεί πως το 1% των νέων ηλικίας 10-17 ετών στις ΗΠΑ έχουν δημιουργήσει ή εμφανιστεί σε σεξουαλικές εικόνες, ενώ σχεδόν το 6% έχει λάβει τέτοιες εικόνες (Mitchell, κ.α. 2012). Η έρευνα των Temple κ.α. (2014) επισημαίνει ότι το 28% των εφήβων των ΗΠΑ (14-19 ετών) έχουν στείλει γυμνές φωτογραφίες του εαυτού τους σε άλλους.

Όσον αφορά τις διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο, οι ρόλοι που υιοθετούν τα αγόρια και τα κορίτσια στη διαδικασία διαπραγμάτευσης της αυτοαποκάλυψης είναι διαφορετικοί, με τα αγόρια συνήθως να ζητούν φωτογραφίες και τα κορίτσια να είναι υπεύθυνα για τον καθορισμό των ορίων (Symons, κ.α. 2018). Ακόμη, τα περισσότερα αγόρια φαίνεται να ζητούν και να διαδίδουν σεξουαλικές εικόνες και μηνύματα, ενώ τα κορίτσια λαμβάνουν περισσότερα αιτήματα σεξουαλικού περιεχομένου. Επομένως, γίνεται αντιληπτό πως το «sexting» δεν είναι μια δραστηριότητα ουδέτερη ως προς το φύλο αλλά επηρεάζεται και από τις υπάρχουσες κοινωνικές δυναμικές, τα στερεότυπα και τις προκαταλήψεις (Walker, κ.α. 2013).

Αυτοαποκάλυψη και σεξουαλική δραστηριότητα

Οι έφηβοι επηρεάζονται από διάφορους παράγοντες που καθορίζουν το μέγεθος και το είδος της εμπλοκής τους σε πληκτρολόγηση για σεξουαλική διέγερση. Όπως ήδη αναφέρθηκε, η αυτοαποκάλυψη, η διάθεση εικόνων και φωτογραφιών αποτελούν για τους έφηβους μια προσπάθεια εξερεύνησης της ταυτότητας και έναρξης της σεξουαλικής τους δραστηριότητας, απόκτησης κοινωνικής ενθάρρυνσης, ενδυνάμωσης του φλερτ, διατήρησης της οικειότητας και αύξησης του πάθους (Drouin, κ.α. 2013, Walker, κ.α. 2013). Μέσω του «sexting» οι έφηβοι προσπαθούν να αποφύγουν την ανία αλλά δεν είναι λίγες οι φορές που ο έφηβος προχωρά σε πληκτρολόγηση σεξουαλικού περιεχομένου και εξαιτίας της κοινωνικής πίεσης που ασκείται, είτε από φίλους είτε από τους συντρόφους. Ακόμη, κάποιοι έφηβοι συνδέουν το «sexting» με την ασφάλεια σε ό,τι αφορά τη σεξουαλική πράξη (Liprman & Campbell 2012). Γενικότερα, η περίοδος της εφηβείας χαρακτηρίζεται από έντονη ανάγκη των νέων για διαμόρφωση της ατομικής τους ταυτότητας μέσω της αυτοαποκάλυψης με τρόπο που να είναι αρεστοί και ελκυστικοί στους άλλους. Επομένως, οι έφηβοι πολλές φορές ωθούνται στο «sexting» σε μια προσπάθεια ενίσχυσης της αυτοπεποίθησης και της αποδοχής τους από τον κοινωνικό τους περίγυρο. Επιπλέον, πολύ συχνά ασχολούνται με το «sexting» προκειμένου να

προσελκύσουν την προσοχή των άλλων, να πειραματιστούν αλλά και για να δημιουργήσουν ένα είδος δεσίματος με τους φίλους τους.

Σε έρευνα των Lee κ.α. (2016), βρέθηκε πως η πίεση και ο εξαναγκασμός από συνομηλίκους είναι η πιο κοινή απάντηση που δίνουν οι έφηβοι όταν ερωτώνται σχετικά με τους λόγους εμπλοκής τους στο «sexting». Οι νόρμες των συνομηλίκων έχει αποδειχθεί ότι ασκούν σημαντική επίδραση στη σεξουαλική δραστηριότητα των νέων και τα ευρήματα έδειξαν ότι ο πιο σημαντικός παράγοντας πρόβλεψης των προθέσεων των εφήβων για το «sexting» ήταν οι αυτοί οι κοινωνικοί κανόνες (Walrave κ.α. 2015).

Η προθυμία των εφήβων να ασχοληθούν με το «sexting» και η ανάγκη τους για δημοσιότητα αποτελούν παράγοντες διευκόλυνσης της πληκτρολόγησης για τη διάθεση σεξουαλικού περιεχομένου. Ως προς την απόκτηση δημοσιότητας, αξίζει να σημειωθεί πως τα αγόρια αυξάνουν μέσω «sexting» το κοινωνικό τους κεφάλαιο και κερδίζουν δημοτικότητα στην ομάδα συνομηλίκων, ενώ για τα κορίτσια δεν ισχύει το ίδιο. Συγκεκριμένα, το αίτημα στα κορίτσια για αποστολή σεξουαλικού περιεχομένου, να μην λειτουργεί θετικά ως προς την αυτοπεποίθησή τους (Ringrose, κ.α 2013), αλλά στις περισσότερες περιπτώσεις τα κορίτσια προσβάλλονται, απορρίπτονται και συχνά βιώνουν αρνητικά συναισθήματα με το πέρας της πληκτρολόγησης (Temple, κ.α 2014). Τέλος φαίνεται ότι έχει αναδυθεί μια νέα μορφή «γυναικείας επιθυμητότητας» όταν ζητείται από ένα κορίτσι να στείλει μια φωτογραφία του σώματός της, ενώ για τα αγόρια η απόκτηση αυτών των εικόνων αποτελεί έναν νέο χαρακτηριστικό αρρενωπότητας και ανδρικής απόδοσης. Φαίνεται ότι από τους πιο σημαντικούς λοιπόν παράγοντες που διευκολύνουν την εκδήλωση του «sexting» είναι η κανονικοποίησή του και από τους ίδιους τους έφηβους. Σύμφωνα με τους Wood κ.α (2015), οι συμπεριφορές «sexting» αυξάνονται όσο θεωρούνται κάτι φυσιολογικό, κοινωνικά επιτρεπτό και αποδεκτό.

Διαδικτυακός Εκφοβισμός

Ο διαδικτυακός εκφοβισμός έχει οριστεί ως «μια επιθετική πράξη ή συμπεριφορά που πραγματοποιείται επανειλημμένα, με ηλεκτρονικά μέσα, από μια ομάδα ή ένα άτομο εναντίον ενός θύματος που δεν μπορεί εύκολα να υπερασπιστεί τον εαυτό του» (Smith, κ.α. 2013).

Η ψηφιακή επιθετικότητα αποτελεί, λοιπόν, μια εκτεταμένη μορφή του παραδοσιακού εκφοβισμού, ενώ τα περιστατικά του διαδικτυακού εκφοβισμού αντιπροσωπεύουν ένα ευρύ φάσμα διαδικτυακών συμπεριφορών, όπως η παρενό-

χληση στον κυβερνοχώρο, η διαδικτυακή πλαστοπροσωπία, η ανεπιθύμητη παρότρυνση για σεξ, η διάδοση διαδικτυακών φημών, τα προσβλητικά σχόλια, η κοινή χρήση κωδικών πρόσβασης χωρίς άδεια, η δημοσίευση ντροπιαστικών μηνυμάτων ή φωτογραφιών κάποιου σε δημόσιο φόρουμ (Washington 2015).

Σε αντίθεση με τον παραδοσιακό εκφοβισμό, που περιορίζεται σε εχθρική σωματική αλληλεπίδραση, η πράξη του διαδικτυακού εκφοβισμού, δεν περιορίζεται χρονικά και χωρικά (Wong-Lo, κ.α. 2011). Ο διαδικτυακός εκφοβισμός χαρακτηρίζεται από ανισορροπία δυνάμεων και σύμφωνα με τους Vandebosch και Van Cleemput (2008), η ανωνυμία του κυβερνοχώρου μπορεί να συμβάλει σε αυτή. Ο εκφοβισμός βασίζεται σε ανισορροπία δυνάμεων, όπου το θύμα είναι δύσκολο να υπερασπιστεί τον εαυτό του. Από αυτή την άποψη, ο διαδικτυακός εκφοβισμός είναι μια συστηματική κατάχρηση εξουσίας που συμβαίνει μέσω της χρήσης της τεχνολογίας. Η συμμετοχή στον εκφοβισμό και τον διαδικτυακό εκφοβισμό φαίνεται να είναι ένας φαύλος κύκλος, με τη συμβολή σε οποιαδήποτε μορφή επιθετικότητας να σχετίζεται με αυξημένη πιθανότητα μετέπειτα εμπλοκής σε επόμενη μορφή επιθετικότητας.

Σε έρευνα στην οποία συμμετείχαν φοιτητές του Δημοκρίτειου Πανεπιστημίου Θράκης (n = 304) υποστηρίζεται ότι οι συμμετέχοντες, αν και φαίνεται να αναγνωρίζουν τον διαδικτυακό εκφοβισμό ως ένα φαινόμενο που συμβαίνει πραγματικά, τείνουν να πιστεύουν ότι αυτό δεν θα συμβεί σε αυτούς. Επίσης, οι συμμετέχοντες φαίνεται να προτιμούν μια μάλλον παθητική στάση απέναντι σε μια κατάσταση κυβερνοεκφοβισμού, να αποποιούνται κάθε ευθύνη και να αποφεύγουν την ανάληψη δράσης για να τη σταματήσουν (Lambridis 2015).

Οι νέοι της σημερινής ψηφιακής γενιάς καλούνται να αντιμετωπίσουν τους κινδύνους που συνοδεύουν την εξέλιξη του ψηφιακού περιβάλλοντος (Zhang, κ.α. 2022).

«Sexting» και διαδικτυακός εκφοβισμός

Γενικότερα, η δυσκολία στην ασφαλή διακίνηση σεξουαλικού περιεχομένου και η προώθησή του σε τρίτους μπορούν να καταστήσουν την αυτοαποκάλυψη και το «sexting» ως έναν νέο κίνδυνο. Φαίνεται να διαπιστώνεται πολύ υψηλή συσχέτιση ανάμεσα στο «sexting» και τον διαδικτυακό εκφοβισμό, δηλαδή την επιθετική και επαναλαμβανόμενη συμπεριφορά που πραγματοποιείται στα ηλεκτρονικά μέσα, από ένα άτομο ή ομάδα, με στόχο την πρόκληση βλάβης ενός ατόμου, που δεν μπορεί να υπερασπιστεί εύκολα τον εαυτό του.

Αναφέραμε ότι το «sexting» μπορεί να συμπεριληφθεί και σε ένα μεγαλύτερο πεδίο επικίνδυνων συμπεριφορών (Temple, κ.α. 2014), όπως ο κυβερνοεκφοβισμός, ή παρενόχληση, ειδικά όταν το περιεχόμενο κοινοποιείται σε άλλους χωρίς συγκατάθεση. Σύμφωνα, μάλιστα, με τους Barrens-Díaz κ.α. (2017), το «sexting» θεωρείται μια ριψοκίνδυνη συμπεριφορά, δεδομένης της ταχύτατης διάδοσης εικόνων και του αυξημένου κινδύνου θυματοποίησης των ατόμων. Το ρίσκο σε ό,τι αφορά το «sexting» περιορίζεται στον μειωμένο έλεγχο των εφήβων κατά την αποστολή σεξουαλικού περιεχομένου. Επομένως, η προώθηση μηνυμάτων και φωτογραφιών σεξουαλικού περιεχομένου σε τρίτους αυξάνει τον βαθμό επικινδυνότητας σε σχέση με την απλή αποστολή και λήψη φωτογραφιών (DelRey, κ.α. 2019).

Πέραν της διανομής σεξουαλικού περιεχομένου, άμεσος συσχετισμός με τον διαδικτυακό εκφοβισμό προκύπτει και από τον εκβιασμό. Τα τελευταία χρόνια, έχει δημιουργηθεί ο όρος «sextortion», που προέρχεται από τα συνθετικά «sex» και «extortion» και αναφέρεται στην «κατ' απειλή διανομή προκλητικών ή ντροπιαστικών φωτογραφιών σεξουαλικής φύσεως δίχως συναίνεση, με σκοπό την εξασφάλιση περισσότερων φωτογραφιών, σεξουαλικών πράξεων, χρημάτων ή άλλης ανταμοιβής» (Patchin & Hinduja 2018). Πολύ συχνά το συγκεκριμένο φαινόμενο λαμβάνει χώρα μέσω των ιστότοπων κοινωνικής δικτύωσης (π.χ. Facebook, Instagram, Twitter), των εφαρμογών ανταλλαγής μηνυμάτων (π.χ. Snapchat, Messenger) και των βιντεοσυνομιλιών (π.χ. Skype, Google Hangouts). Οι θύτες υπενθυμίζουν συνεχώς στα θύματα τις συνέπειες της ανυπακοής τους, απειλώντας πως η ντροπιαστική εικόνα τους θα δημοσιευτεί στο διαδίκτυο για δημόσια προβολή και/ή θα σταλεί σε οικογένεια, φίλους, χώρο εργασίας ή ιστοσελίδες πορνογραφίας (Wolak & Finkelhor 2011). Αυτή η σχετικά νέα μορφή εγκληματικής πράξης και ψυχολογικής τρομοκρατίας προκαλεί φόβο, αδυναμία, δυσπιστία, άγχος, θλίψη, ντροπή και άλλες τραυματικές επιπτώσεις στα θύματα, οδηγώντας σε συναισθηματική εξάντληση και εξουθένωση.

Στο ίδιο μήκος κύματος βρίσκεται και το φαινόμενο «revenge porn», γνωστό ως μη συναινετική πορνογραφία ή σεξουαλική κακοποίηση βάσει εικόνας, που αναφέρεται στη μη εξουσιοδοτημένη διανομή σεξουαλικού ηλεκτρονικού υλικού (όπως βίντεο, φωτογραφίες και ηχητικά μέσα) πρώην συντρόφων (Bates 2017). Η κυκλοφορία του εκδικητικού πορνό συχνά προέρχεται από θυμό, ζήλια ή δυσαρέσκεια πρώην συντρόφων και μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως τακτική για να ταπεινώσουν, να τιμωρήσουν ή να ελέγξουν τις συμπεριφορές των συντρόφων τους (Wolak & Finkelhor 2016).

Ακόμη, στον χώρο του Διαδικτύου επιχειρείται ένα σύγχρονο φαινόμενο, το

«online grooming», δηλαδή η προσέγγιση και σύναψη φιλίας μεταξύ ενήλικα και ανηλίκων, με απώτερο σκοπό του ενήλικα την απόκτηση σεξουαλικού φωτογραφικού υλικού, κατόπιν εκβιασμού (Henley 2013).

Έρευνες έχουν δείξει ότι τα περισσότερα θύματα στο «sexting» είναι κορίτσια, τα οποία υποφέρουν από τις αρνητικές συνέπειες αυτού του φαινομένου (Ringrose, κ.α. 2012, Symons, κ.α. 2018, Wood, κ.α. 2015). Σε έρευνα των Ojeda κ.α. (2019), βρέθηκε πως αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι τα αγόρια είναι πιο πιθανό να συμμετέχουν σε «sexting» με τρόπους που είναι πιο επικίνδυνοι για την/τον σύντροφό τους παρά για τον εαυτό τους (π.χ. λήψη και προώθηση σεξουαλικού περιεχομένου σε τρίτους). Για τους αποδέκτες και τους αποστολείς, το «sexting» μπορεί να δημιουργήσει ένα ευρύ φάσμα μικτών συναισθημάτων όπως διασκέδαση, ενθουσιασμό, προσκόλληση, ευαλωτότητα, αμηχανία ή δυσφορία (Drouin & Landgraff 2012).

Επιπλέον, το «sexting» έχει συνδεθεί με άλλες δυσμενείς επιπτώσεις στην ψυχική υγεία και συμπεριφορά, όπως η κατάθλιψη, η χρήση ουσιών, η παρορμητικότητα, το σεξ χωρίς προστασία και ο αυξημένος αριθμός σεξουαλικών συντρόφων (Temple, κ.α. 2014).

Εν κατακλείδι:

Καθώς τα παιδιά πλησιάζουν να γίνουν νεαροί ενήλικοι (από περίπου 13 έως 19 ετών), αναμένεται να αναλάβουν μεγαλύτερη ευθύνη για τις αποφάσεις και τις ενέργειές τους. Αυτή η διαδικασία σημαίνει ότι οι έφηβοι διαφοροποιούνται από τους γονείς τους και επιδίδονται σε διαδικτυακά «πειράματα ταυτότητας» που θα μπορούσαν να είναι ιδιαίτερα ωφέλιμα για την ανάπτυξή τους. Καθώς όμως ο κυβερνοχώρος αναδεικνύει με όλο και μεγαλύτερη επιτακτικότητα ζητήματα αναφορικά με τον έλεγχο, την επιτήρηση, τον εκφοβισμό και την παραποίηση, καθίσταται προβληματική η συζήτηση για μια τεχνολογία η οποία δεν λαμβάνει υπόψη τα ευρήματα της ψυχολογικής έρευνας για την κατανόηση των ψυχοκοινωνικών παραμέτρων της αλληλεπίδρασης.

Και αν ο ηθικός πανικός για την ψηφιακή πραγματικότητα πρέπει να αντιμετωπίζεται με σκεπτικισμό, παράλληλα δεν πρέπει να αμφισβητείται η ανάδειξη επικίνδυνων συσχετισμών μεταξύ των διαφορετικών τρόπων συμμετοχής σε αυτούς τους κυβερνοψυχολογικούς τρόπους ύπαρξης.

Η ιδέα της «στοχαστικής» τεχνολογίας κατευνάζει τον ηθικό πανικό για την ψηφιακή πραγματικότητα, αμφισβητεί την άποψη ότι η τεχνολογία είναι απαραίτητη

τα ή μόνο επικίνδυνη, προκαλεί εξάρτηση, αποσπά την προσοχή ή κουράζει και προτάσσει ένα παράδειγμα στη βάση του οποίου η τεχνολογία μπορεί να λειτουργήσει εξισορροπητικά, να οδηγήσει στην ανακάλυψη του εαυτού, στην πνευματικότητα και να θεωρηθεί εργαλείο που κατέχει σημαντικό ρόλο αφότου κατανοήσουμε τα πλαίσια λειτουργίας της. Και μόνο η κατανόηση των πλαισίων αυτών μπορεί να μας οδηγήσει σε παρεμβάσεις για αλλαγή παραδείγματος, ανάδειξη συσχετισμών και παράλληλα σε δράσεις για αντίσταση και ανατροπή σε αυτά τα συγκεκριμένα περιβάλλοντα και εν τέλει στην εκμετάλλευση της τεχνολογίας από το άτομο και όχι το αντίστροφο.

Οι αναπτυξιακοί ψυχολόγοι γνωρίζουν εδώ και αρκετό καιρό ότι η συγκρότηση της ταυτότητας είναι ένα σημαντικό ζήτημα της εφηβείας (Erikson 1963). Καθώς η συστολή ή η αβέβαιη σεξουαλικότητα μπορούν να δημιουργήσουν περιπλοκές στις σχέσεις των εφήβων με τους κοντινούς φίλους και την οικογένεια εκτός κυβερνοχώρου, η σεξουαλική ταυτότητα εντός των ψηφιακών περιβαλλόντων θέτει τα παιδιά και τους εφήβους σε μια καθημερινή έκθεση σε συμπεριφορές ενίοτε επιβλαβείς για την ψυχική και σωματική τους υγεία. Τα παιδιά μαθαίνουν πώς να διαχειρίζονται τους ψηφιακούς εαυτούς τους, έτσι ώστε να μπορούν να αναπτύξουν μια παρουσία με νόημα σε κάθε διαδικτυακό πλαίσιο, λαμβάνοντας υπόψη τους διάφορους βαθμούς ανωνυμίας και τις ευκαιρίες για αυτοαποκάλυψη. Και είναι ακριβώς αυτός ο παγκοσμιοποιημένος χώρος «πειραματισμών» με την ταυτότητα που ορίζει νέες μορφές δράσης. Ένας χώρος που αναδεικνύει το σχετιζόσθαι μέσω απτικής επικοινωνίας – πληκτρολόγησης και έχει ανοίξει για τα καλά –και επί της ουσίας- τη συζήτηση αναφορικά τόσο με τα οφέλη της ζωής στον κυβερνοχώρο, όσο και με τους απτούς και αντικειμενικούς κινδύνους της κυβερνοπραγματικότητας. Έτσι, καθίσταται περισσότερο από ποτέ επιτακτική η συζήτηση για τις επιδράσεις/επιπτώσεις -που έχουν στους εφήβους αυτά τα μετανθρώπινα τεχνοψυχικά περιβάλλοντα.

Αναφορές

Βιβλία

- Γαζή, Α. (2020). Επιμέλεια και Εισαγωγή στο Harley. D. - Morgan, J. – Frith. H. (2018) *Η Κυβερνοψυχολογία ως καθημερινή ψηφιακή εμπειρία* (μτφρ. Δημήτρης Αρβανίτης). Αθήνα: Παπαζήσης.
- Erikson, E. H. (1963). *Childhood and society* (Rev ed.). New York: Norton.
- Livingstone, S., Haddon, L., Görzig, A., & Ólafsson, K. (2011). *Risks and safety on the internet: The perspective of European children. Full findings*. LSE, London: EU Kids Online.

Επιστημονικά Περιοδικά

- Bates, S. (2017). Revenge porn and mental health: A qualitative analysis of the mental health effects of revenge porn on female survivors. *Feminist Criminology*, 12(1), 22-42.
- Barrense-Dias, Y., Berchtold, A., Suris, J. C., & Akre, C. (2017). Sexting and the definition issue. *Journal of adolescent health*, 61(5), 544-554.
- Branley, D. B., & Covey, J. (2018). Risky behavior via social media: The role of reasoned and social reactive pathways. *Computers in Human Behavior*, 78, 183-191. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2017.09.036>
- Christofides, E., Muise, A., & Desmarais, S. (2012). Risky disclosures on Facebook: The effect of having a bad experience on online behaviour. *Journal of Adolescent Research*, 27, 714-731.
- Drouin, M. & Landgraff, C. (2012) Texting, sexting, and attachment in college students' romantic relationships. *Computers in Human Behavior*. 28 (2): 444-449. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2011.10.015>.
- Cámez-Guadix, M., Gini, G., & Calvete, E. (2016). Stability of cyberbullying victimization among adolescents: Prevalence and association with bully-victim status and psychosocial adjustment. *Computers in Human Behavior*, 53, 140-148. doi:10.1016/j.chb.2015.07.007
- Grigutytė, N., Raižienė, S., Pakalniškienė, V., & Povilaitis, R. (2018). Lietuvos vaikų naudojimosi internetu 2010 ir 2018 metais ypatumų palyginimas [The comparison of Lithuanian children usage of the Internet from 2010 to 2018]. *Psichologija*, 58(0), 57-71. <https://doi.org/10.15388/Psichol.2018.3>
- Houghton, S., Lawrence, D., Hunter, S. C., Rosenberg, M., Zadow, C., Wood, L., & Shilton, T. (2018). Reciprocal relationships between trajectories of depressive symptoms and screen media use during adolescence. *Journal of Youth and Adolescence*, 47(11), 2453-2467. <https://doi.org/10.1007/s10964-018-0901-y>
- Kofoed, J., & Larsen, M. C. (2017). A snap of intimacy: Photo-sharing practices among young people on social media. *First Monday*, 21(11). <https://doi.org/10.5210/fm.v21i11.6905>
- Lambridis, E. (2015). Stereotypical Beliefs about Cyber Bullying: An Exploratory Study in terms of Myths. *Universal Journal of Educational Research* 3(2): 135-147, 2015. DOI: 10.13189/ujer.2015.030210
- Lee, C.-H., Moak, S., & Walker, J. T. (2016). Effects of Self-Control, Social Control, and Social Learning on Sexting Behavior Among South Korean Youths. *Youth & Society*, 48(2), 242-264. <https://doi.org/10.1177/0044118X13490762>
- Lippman, J.R. & Campbell, S.W. (2012). Damned If You Do, Damned If You Don't...If You're a Girl: Relational and Normative Contexts of Adolescent Sexting in the United States, *Journal of Children and Media*, 8:4, 371-386, DOI: 10.1080/17482798.2014.923009
- Livingstone, S., & Görzig, A. (2014). When adolescents receive sexual messages on the internet: Explaining experiences of risk and harm. *Computers in human behavior*, 33, 8-15.
- Madigan S, Ly A, Rash CL, Van Ouytsel J, Temple JR. (2018). Prevalence of Multiple Forms of Sexting Behavior Among Youth: A Systematic Review and Meta-analysis. *JAMA Pediatr.* 172(4):327-335. doi:10.1001/jamapediatrics.2017.5314
- Mitchell, K. J., Finkelhor, D., Jones, L. M., & Wolak, J. (2012). Prevalence and characteristics of youth sexting: A national study. *Pediatrics*, 129(1), 13-20.
- Ojeda, M., Del Rey, R., & Hunter, S. C. (2019). Longitudinal relationships between sexting and involvement in both bullying and cyberbullying. *Journal of adolescence*, 77, 81-89.
- Patchin, J. W., & Hinduja, S. (2020). Sextortion among adolescents: Results from a national survey of US youth. *Sexual Abuse*, 32(1), 30-54.13

- Ringrose, J., Harvey, L., Gill, R., & Livingstone, S. (2013). Teen girls, sexual double standards and 'sexting': Gendered value in digital image exchange. *Feminist Theory*, 14(3), 305–323. <https://doi.org/10.1177/1464700113499853>
- Strassberg, D. S., Cann, D., & Velarde, V. (2017). Sexting by high school students. *Archives of Sexual Behavior*, 46, 1667–1672.
- Symons, K., Ponnet, K., Walrave, M., & Heirman, W. (2018). Sexting scripts in adolescent relationships: Is sexting becoming the norm?. *New Media & Society*, 20(10), 3836–3857.
- Schubert, A., & Wurf, G. (2014). Adolescent sexting in schools : criminalisation, policy imperatives, and duty of care. *Issues in Educational Research*; v.24 n.2 p.190-211; 2014, 24(2), 190–211. <https://search.informit.org/doi/10.3316/aeipt.205702>
- Temple, J. R., & Choi, H. (2014). Longitudinal association between teen sexting and sexual behavior. *Pediatrics*, 134(5), e1287–e1292. <https://doi.org/10.1542/peds.2014-1974>
- Vandebosch, H. & Van Cleemput, K. (2008). Defining Cyberbullying: A Qualitative Research into the Perceptions of Youngsters. *CyberPsychology & Behavior*. Aug 2008. 499-503. <http://doi.org/10.1089/cpb.2007.0042>
- Van Duijvenvoorde, A. C., Peters, S., Braams, B. R., & Crone, E. A. (2016). What motivates adolescents? Neural responses to rewards and their influence on adolescents' risk taking, learning, and cognitive control. *Neuroscience & Biobehavioral Reviews*, 70, 135–147. <https://doi.org/10.1016/j.neubiorev.2016.06.037>
- Van Gool, E., Van Ouytsel, J., Ponnet, K., & Walrave, M. (2015). To share or not to share? Adolescents' self-disclosure about peer relationships on Facebook: An application of the prototype willingness model. *Computers in Human Behavior*, 44, 230–239. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.11.036>
- Walker, S., Sancı, L., & Temple-Smith, M. (2013). Sexting: Young women's and men's views on its nature and origins. *Journal of adolescent health*, 52(6), 697–701. <https://doi.org/10.1016/j.jadohealth.2013.01.026>
- Walrave, M., Heirman, W., & Hallam, L. (2014). Under pressure to sext? Applying the theory of planned behaviour to adolescent sexting. *Behaviour & Information Technology*, 33(1), 86–98.
- Wong-Lo, M. - Lyndal M. Bullock, M.L & Gable, A. R (2011) Cyber bullying: practices to face digital aggression, *Emotional and Behavioural Difficulties*, 16:3, 317-325, DOI: 10.1080/13632752.2011.595098
- Wood, M., Barter, C., Stanley, N., Aghtaie, N., & Larkins, C. (2015). Images across Europe: The sending and receiving of sexual images and associations with interpersonal violence in young people's relationships. *Children and youth services review*. 59, 149–160.
- Washington, E. T. (2015). An Overview of Cyberbullying in Higher Education. *Adult Learning*, 26(1), 21–27. <https://doi.org/10.1177/1045159514558412>
- Yuen, C. Y. M. (2013). Ethnicity, level of study, gender, religious affiliation and life satisfaction of adolescents from diverse cultures in Hong Kong. *Journal of Youth Studies*, 16(6), 776–791. <https://doi.org/10.1080/13676261.2012.756973>
- Zhang, J., Xu, Y., Zhang, R., Wang, Y., Li, X., Xu, Y., Guo, Z., Lv, Y., & Jiang, S. (2022). Witnessing intimate partner violence and cyberbullying among Chinese adolescents: The mediating effect of self-control and moderating effect of parental psychological control. *Cyberpsychology: Journal of Psychosocial Research on Cyberspace*, 16(3), Article 5. <https://doi.org/10.5817/CP2022-3-5>

Συλλογικοί Τόμοι

- Dorsch, I., & Ilhan, A. (2016). Photo publication behavior of adolescents on Facebook. In K. Knautz & K. S. Baran (Eds.), *Facets of Facebook: Use and users* (pp. 45–71). De Gruyter Saur. <https://doi.org/>

org/10.1515/9783110418163-003

Smith, P., & Steffgen, G. (Eds.). (2013). *Cyberbullying through the New Media: Findings from an international network* (1st ed.). Psychology Press. <https://doi.org/10.4324/9780203799079>

Πρακτικά Συνεδρίων

Paluckaitė, U., & Žardeckaitė-Matulaitienė, K. (2017). Risks and consequences of adolescents' online self-disclosure. In *Conference Proceedings: The Future of Education* (pp. 179–181). LibreriaUniversitaria.

Λοιπές αναφορές

Anderson, M., & Jiang, J. (2018). *Teens, social media & technology 2018*. Pew Research Center. <https://www.pewresearch.org/internet/2018/05/31/teens-social-media-technology-2018/>

Henley, J. (2013). Are teenagers really careless about online privacy. *The Guardian*, 21. Pew Research Center (2022) <https://www.pewresearch.org/internet/2022/08/10/teens-social-media-and-technology-2022/2002>

Del Rey R, Ojeda M, Casas JA, Mora-Merchán JA and Elipe P (2019) Sexting Among Adolescents: The Emotional Impact and Influence of the Need for Popularity. *Front. Psychol.* 10:1828. doi: 10.3389/fpsyg.2019.01828

Wolak, J., & Finkelhor, D. (2016). Sextortion: Findings from a survey of 1,631 victims. Durham, NH: Crimes Against Children Research Center. http://www.unh.edu/ccrc/pdf/Sextortion_RPT_FNL_revo803.pdf

Wolak, J. and Finkelhor, D. (2011). Sexting: A typology. Durham, NH: Crimes against Children Research Center.